

Decreto 231/2002, do 6 de xuño, polo que se modifica o Decreto 275/1994, do 29 de xullo, polo que se establece o currículo do bacharelato na Comunidade Autónoma de Galicia (D.O.G. do 15 de xullo de 2002).

Lingua Galega e Literatura I e II

Introducción

Somos galegos, en palabras de Castelao, por obra e gracia do idioma. A lingua é a creación colectiva máis importante do pobo galego. Por iso, a súa normalización e preservación, é unha responsabilidade común. Desde a escola pódese facer moito para conservar ese ben cultural pero non podemos esquecer que é a sociedade, no seu conxunto, a que decide sobre as linguas que quere usar. A normalización lingüística é un proxecto de gran complexidade que excede o ámbito docente e, por suposto, a responsabilidade da materia de Lingua galega e literatura. Sobre a normalización inciden entre outros, de forma determinante, os seguintes factores:

A preocupación dos gobernantes e o seu grao de sensibilización sobre o valor da lingua.

A globalización das comunicacións que prioriza o inglés como lingua franca sobre tódalas demais, incluídos o castelán, o francés, o portugués etc.

A resposta individual e colectiva da sociedade galega ó proceso de normalización.

A responsabilidade da normalización lingüística, vista desde a materia de Lingua galega e literatura, comeza porque alumnas e alumnos teñan probado, e aprobado, a súa competencia nas destrezas e nos coñecementos básicos que se esixen nesta disciplina. Consideramos sobre todo útil para a normalización que o alumnado aprenda con solvencia e rigor a lingua e a literatura e que adquira, nesta materia, as mesmas destrezas e capacidades de comunicación que adquiren os escolares de todo o mundo nas súas linguas respectivas. Trátase de propiciar, antes de posteriores iniciativas na súa defensa, o coñecemento e, especialmente, o uso.

O obxectivo central para a etapa de Bacharelato de Lingua galega e literatura é que alumnas e alumnos aprendan correctamente o idioma, e que poidan xustificar a través de probas obxectivas eses coñecementos.

Preténdese, con este obxectivo, que ó remata-la etapa, alumnas e alumnos teñan demostrados coñecementos solventes sobre fonética e fonoloxía, morfosintaxe e léxico-semántica, así como sobre as etapas da literatura galega, recoñecendo autores e obras; preténdese, igualmente, abordar sistematicamente os principios gramaticais a través do estudo das clases de palabras, das relacións entre elas e dos seus significados. Alumnas e alumnos deberán, así mesmo, coñecer conceptos básicos de psicolingüística

e de sociolingüística, de forma que poidan emitir xuízos persoais fundamentados. Esa análise incluírá na medida do posible o estudio comparativo, en relación co galego, das outras linguas ibéricas e do mundo.

En definitiva, o obxectivo será a plena competencia comunicativa, incluídos aspectos teóricos e prácticos, de forma que ó remata-la etapa estean en disposición de utilizar con propiedade as normas ortográficas, gramaticais e léxicas que definen o uso culto do idioma galego.

Os contidos están enunciados como mínimos para que se poidan traballar, de forma razoable, na súa totalidade, pero se quedase marxe recoméndase a súa ampliación nos aspectos procedementais e instrumentais. Inclúense os mesmos contidos actitudinais (arredor de tres palabras: respecto, valoración e interese) para toda a etapa. Pola orientación que se pretende para a materia, teñen menor entidade e son, sobre todo, difíciles de avaliar con obxectividade.

A orientación que vimos de describir apunta ó bloque "O estudio da lingua" como centro das actividades. Na súa estruturación interna optamos, finalmente, por estudar en primeiro a morfoloxía e, en segundo, a sintaxe, canda as propiedades do texto e a súa tipoloxía; tamén por integrar fonética e fonoloxía e por separar lexicoloxía e semántica. Agora ben, unha parcelación completa, en lingua, é imposible, e cuestións prácticas de ortofonía e ortografía, léxico e morfosintaxe deberán ser desenvolvidas ciclicamente nos dous cursos.

A aprendizaxe da lingua nesta etapa oriéntase cara dous tipos de discurso: o literario e o científico-técnico. Non se pretende só o coñecemento do código, senón a súa aplicación con destreza para organiza-los outros saberes. As técnicas de traballo, mesturando os medios tradicionais e as novas tecnoloxías, responden a esa necesidade.

En lingua e medios de comunicación procúrase a utilización do galego na elaboración da información, sen outros xuízos de valor porque a recepción, mesmo crítica, das súas mensaxes é unha cuestión moi subxectiva. Importante é o coñecemento dos formatos dos programas e das características da lingua nestes medios, de imprescindible coñecemento na sociedade actual.

A literatura, como modelo de calidade lingüística, pon en contacto ós escolares cunha tradición cultural propia e con formas de expresión e estilos que lles permiten coñecer, en palabras doutros, experiencias, ideas, sentimentos e fantasías. A lectura con pracer e o estudio sistemático dos textos, co obxecto de captaren as súas dimensións estéticas, semellan o camiño axeitado para a elaboración das súas propias producións.

Recoméndase o estudio da lingua e da literatura como partes diferenciadas, por máis que ambas se complementen mutuamente como elementos de cultura que son; si é recomendable a profusa utilización de textos literarios, entre outros, á hora de traballa-los contidos de lingua. Así mesmo,

recoméndanse actividades que estimulen tanto o interese e o hábito da lectura como a capacidade para expresarse correctamente en público.

O estudio de Lingua e literatura galegas no Bacharelato debe dotar a alumnos e alumnas dunha formación lingüística sistematizada, coherente e rigorosa no que atinxe ós coñecementos teóricos e ás destrezas prácticas e, igualmente, debe de proporcionarlle-los elementos para comprender de forma autónoma, e crítica, a realidade sociolingüística do País.

Obxectivos

Utiliza-la lingua galega, oralmente e por escrito, como instrumento para a comunicación interpersonal e para a comprensión, análise e organización de feitos e saberes de calquera tipo.

Utiliza-la lingua galega para a comprensión, e para a elaboración, de informacións orais e escritas, atendendo ás características formais de cada unha delas.

Valora-la lingua galega como propia de Galicia, comprendendo as circunstancias históricas que condicionaron a súa evolución.

Analiza-la realidade sociolingüística de Galicia, interpretando criticamente os factores que interveñen nela.

Analiza-las linguaxes específicas dos medios de comunicación e utiliza-las seccións e os programas en galego para mellora-las propias producións.

Aplica-los principios fundamentais da gramática galega, recoñecendo as distintas unidades da lingua, e as súas posibles combinacións, no plano fónico-fonolóxico, morfosintáctico, léxico-semántico e textual.

Coñece-las características das principais etapas da literatura galega, así como dos autores e das obras máis significativas, utilizando de forma crítica as fontes documentais para o seu estudio.

Ler e comenta-las obras máis representativas das diferentes épocas da literatura galega, como fonte de pracer persoal e como manifestación artística do ser humano nun ámbito cultural concreto.

Primeiro curso

Contidos

I.

Lingua e sociedade

A comunicación: elementos. Funcións da linguaxe. O signo lingüístico: significado e significante. A dobre articulación do signo lingüístico.

Historia externa da lingua (desde a Idade Media ó século XX): os contextos sociolingüísticos.

Historia interna da lingua: aspectos pertinentes para a comprensión dos textos.

Linguas en contacto: as interferencias lingüísticas.

A norma estándar e as variedades xeográficas e sociais da lingua galega.

Programas, seccións e características da lingua nos medios de comunicación de masas.

II.

Estudio da lingua

O fonema: fonemas vocálicos e fonemas consonánticos. O sistema fonolóxico do galego. Os alófonos. A sílaba. Os trazos suprasegmentais: acento e entoación.

Clases de palabras: o substantivo; o pronome persoal; as palabras adnominais (adxectivo, artigo, demostrativos, posesivos, cuantificadores, relativos, exclamativos, etc.). Forma e funcións.

Clases de palabras. As formas do verbo: as conxugacións; as perífrases verbais. O tempo e o modo. O adverbio, a preposición e a conxunción.

Lexicoloxía: estrutura do léxico. A renovación léxica: formación de palabras e préstamos; léxico patrimonial e cultismos; as terminoloxías específicas.

A competencia lexical: prácticas de enriquecemento do uso do léxico e da fraseoloxía.

III.

Técnicas de traballo

Estratexias de procura de información: medios tradicionais e novas tecnoloxías (CD-ROM, bases de datos, internet, etc.).

Redacción e tratamento da información: fichas, índices, esquemas, bibliografías, etc.

Modelos para análise e comentario de textos literarios.

IV.

Literatura

Características xerais da lingua literaria: xéneros e recursos estilísticos.

A literatura como creación cultural e como expresión da realidade histórica e social.

A literatura galega na historia (principais etapas):

Idade Media: marco histórico e cultural.

- A lírica medieval: lectura, análise e comentario de cantigas representativas.
- A prosa medieval: lectura e análise de fragmentos.

Séculos XVI, XVII e XVIII: marco histórico e cultural.

- Literatura de tradición oral e literatura de autor: lectura e análise de textos representativos.
- Autores da Ilustración: lectura e análise de fragmentos.

Século XIX: marco histórico e cultural do Rexurdimento.

- Autores da primeira metade do século XIX: características xerais.
- Rosalía de Castro, Curros Enríquez e Eduardo Pondal. Lectura e comentario de textos representativos.
- A prosa do século XIX: autores e características.
- O teatro galego: orixes. O teatro do século XIX: autores e características.

V.

Actitudes, valores e normas.

Respecto polas normas básicas de conducta que rexen o intercambio comunicativo.

Respecto polas regras de coherencia, propiedade e corrección que facilitan a comunicación lingüística.

Respecto pola lingua do interlocutor e rexeitamento crítico de expresións que supoñan prexuízos lingüísticos.

Valoración da lingua galega como manifestación cultural colectiva e consideración positiva dos esforzos individuais, colectivos e institucionais en favor da normalización lingüística.

Valoración crítica dos factores políticos, económicos e sociolingüísticos que condicionaron a evolución da lingua e da literatura galegas.

Valoración dos medios de comunicación de masas na sociedade actual a partir do coñecemento progresivo das súas linguaxes específicas.

Interese pola propiedade expresiva, oral e escrita, e polo emprego de locucións, léxico e frases características da lingua galega.

Interese pola lectura de obras literarias de diferentes xéneros e épocas, utilizando criterios fundamentados de selección.

Interese por expresa-las propias ideas, sentimentos e fantasías mediante as distintas formas literarias.

Crterios de avaliación

Utiliza-la lingua galega para comunicarse, oralmente e por escrito, con corrección fonética e ortográfica.

Diferencia-las variedades da lingua (xeográficas e sociais) da norma estándar, con vistas ó reforzo desta última.

Identifica-las interferencias lingüísticas entre galego e castelán, valorando a produción correcta do galego.

Analiza-los usos sociais da lingua, valorando a ausencia de prexuízos e estereotipos.

Elabora-la información, oralmente e por escrito, a partir dos medios tradicionais de comunicación e dos medios informáticos (internet, bases de datos, procesadores de textos...).

Coñece-los conceptos teóricos e os procedementos lingüísticos (flexión, clasificación, análise etc.) propios da gramática galega.

Coñece-los mecanismos da renovación léxica e utilizar correctamente as palabras patrimoniais, os cultismos, os semicultismos e as terminoloxías específicas.

Producir textos propios do ámbito académico (resumos, traballos monográficos, recensións bibliográficas, etc.), servíndose de procedementos de documentación e de estratexias que faciliten a comprensión e a expresión (fichas, esquemas, etc.).

Coñece-los autores e comenta-las obras máis representativas da literatura galega da Idade Media e dos séculos XVI, XVII, XVIII e XIX, e establecer relacións entre os textos e a etapa na que foron creados.

Interpretar textos e obras literarias e emitir xuízos fundados sobre aspectos formais e temáticos.

Segundo curso

Contidos

I.

Lingua e sociedade

Historia externa da lingua (o século XX e XXI): os contextos sociolingüísticos.

A normalización lingüística: a diversidade plurilingüe e pluricultural de España.

Bilingüismo e diglosia: análise dos aspectos sociolingüísticos e psicosociais que configuran a situación actual do idioma.

Análise da presenza do galego nos medios de comunicación de masas escritos e audiovisuais.

II.

Estudio da lingua

Revisión dos conceptos básicos de fonética, fonoloxía, morfoloxía e lexicoloxía.

A semántica: o estudio do significado. O campo semántico. As relacións semánticas. Os cambios semánticos.

Propiedades do texto: procedementos de adecuación (intención, relación emisor-receptor...), coherencia (progresión da información, tema e rema...) e cohesión (elipse, sinónimos...). A estrutura do texto: marcadores e conectores; os signos de puntuación. Tipos de textos: as súas características.

Enunciado e oración; tipos. Oración simple e oración composta. Constituíntes da oración: a frase; tipos de frases. A oración simple; as funcións sintácticas na oración. Coordinación e subordinación de unidades. A oración composta: tipos.

A competencia lexical: prácticas de enriquecemento do uso do léxico e da fraseoloxía.

III.

Técnicas de traballo

Modelos para análise e comentario de textos literarios.

Coñecemento e manexo de recursos da información: internet, medios de comunicación, axencias de prensa, bibliotecas, etc.

A redacción: técnicas auxiliares para a comprensión e a creación de diferentes tipos de textos.

IV.

Literatura

A literatura galega nos séculos XX e XXI: marco histórico e cultural. Etapas.

Noriega Varela e Ramón Cabanillas: análise e comentario de poemas representativos.

Os movementos de vangarda: análise e comentario de poemas de Manuel Antonio e doutros poetas vangardistas.

A xeración Nós: lectura e análise de textos de Castelao, Otero Pedrayo e Vicente Risco.

O teatro das Irmandades (Cabanillas), das Vangardas (Dieste) e da xeración Nós.

A literatura galega do exilio: autores (Blanco-Amor, Luís Seoane, Lorenzo Varela...) e obras.

Tendencias da lírica na segunda metade do século XX: Celso Emilio Ferreiro, Aquilino Iglesia Alvariño e Uxío Novoneyra. Grupos de poetas.

Tendencias da narrativa galega de posguerra: lectura de textos de Álvaro Cunqueiro, Ánxel Fole e Xohana Torres.

Tendencias do teatro galego de posguerra: lectura de fragmentos de Cunqueiro, Blanco-Amor e Carballo Calero.

Os modelos narrativos de finais do século XX: Neira Vilas, Mª Xosé Queizán, Méndez Ferrín e Carlos Casares.

Tendencias actuais da lírica, da narrativa, da dramática e da ensaística.

V.

Actitudes, valores e normas.

Respecto polas normas básicas de conducta que rexen o intercambio comunicativo.

Respecto polas regras de coherencia, propiedade e corrección que facilitan a comunicación lingüística.

Respecto pola lingua do interlocutor e rexeitamento crítico de expresións que supoñan prexuízos lingüísticos.

Valoración da lingua galega como manifestación cultural colectiva e consideración positiva dos esforzos individuais, colectivos e institucionais en favor da normalización lingüística.

Valoración crítica dos factores políticos, económicos e sociolingüísticos que condicionaron a evolución da lingua e da literatura galegas.

Valoración dos medios de comunicación de masas na sociedade actual a partir do coñecemento das súas linguaxes específicas.

Interese pola propiedade expresiva, oral e escrita, e polo emprego de locucións, léxico e frases características da lingua galega.

Interese pola lectura de obras literarias de diferentes xéneros e épocas, utilizando criterios fundamentados de selección.

Interese por expresa-las propias ideas, sentimentos e fantasías mediante as distintas formas literarias.

Cráterios de avaliación

Utiliza-la lingua galega para comunicarse con corrección, oralmente e por escrito, con propiedade léxica, morfolóxica e sintáctica.

Coñece-la evolución histórica da lingua galega e comprender criticamente as circunstancias que condicionaron o seu uso.

Analiza-las valoracións sobre o idioma e as actitudes psicolingüísticas e sociolingüísticas, a partir de situacións de comunicación concretas.

Elabora-la información a partir dos medios de comunicación de masas, diferenciando as características das seccións e dos programas e prestando atención ás súas linguaxes específicas.

Coñece-los conceptos teóricos e os procedementos lingüísticos (flexión, clasificación, análise etc.) propios da gramática galega.

Recoñece-las diferentes unidades da lingua, as súas combinacións e a relación entre elas e os seus significados.

Desenvolver un tema, oralmente e por escrito, de forma coherente e ordenada, utilizando un guión previo.

Producir textos específicos (narracións, descricións, exposicións, argumentacións, instrucións, etc), con diferente nivel de formalización e variedade de contidos (científicos, humanísticos, literarios etc.).

Utilizar con propiedade o léxico galego (común e específico), a partir de contextos significativos.

Coñece-los autores e comenta-las obras máis representativas da literatura galega dos séculos XX e XXI , e establecer relacións entre os textos e a etapa na que foron creados.

Interpretar e valora-las obras da literatura galega como contribucións culturais dunha comunidade diferenciada e como modelos de lingua.